

نقدی بر گزارشی انتقادی از رسالة «حشر الأشياء» ملاصدرا

مقصود محمدی *

دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج

چکیده

معاد [جسمانی] یکی از اصول و ضروریات دین اسلام است و همه مسلمانان طبق نص صریح آیاتی که در کتاب آسمانی آمده^۱ به روز رستاخیز ایمان دارند. از این میان حکمای اسلامی کوشش کرده‌اند این اصل اعتقادی را با دلایل فلسفی نیز اثبات کنند. گرچه برخی از آنان مانند ابن‌سینا از اثبات جسمانیت معاد اظهار ناتوانی کرده‌اند ولی ملاصدرا با استفاده از مبانی و اصول فلسفی حکمت متعالیه – مانند اصالت وجود، حرکت جوهری و تجرد خیال و ... – آنرا مدلل نموده است. ملاصدرا نظریه خود درباره معاد جسمانی را علاوه بر اینکه در آثار مبسوط خود بیان کرده، یک رساله تک‌نگاره‌یی نیز تحت عنوان «حشر الأشياء»^۲ در اینباره تألیف نموده است. مصحح محترم این رساله برخی از اظهارات ملاصدرا را مورد مناقشه قرار داده که بنظر بنده بدور از تحقیق است و این مناقشات، در مقاله حاضر مورد نقد قرار گرفته است.

مقدمه

چندی پیش (سال ۱۳۸۹) یکی از استادان پژوهنده – که رساله حشر الأشياء اثر حکیم صدرالمتألهین را تصحیح کرده – در مقدمه تصحیح، نقد محققانه‌یی تحت عنوان «گزارش انتقادی از مطالب کتاب» نوشته بود. ایشان در این گزارش انتقادی، محتوای مطالب رساله را به نقد کشیده و برخی از نظریات ملاصدرا درباره معاد را مورد مناقشه قرار داده و آنها را غیرمنطقی و نامعقول دانسته بود. بنده در آن موقع نقد کوتاهی تحت عنوان یادداشت ویراستار بر این گزارش انتقادی نوشتم. اکنون بنظرم رسید - هم بعلت اهمیت موضوع (معاد) و هم بجهت اهمیت و ضرورت نقد اثر که هنوز با عیار مناسب در تحقیقات ما جا نیفتاده است – آن یادداشت را تکمیل و منتشر نمایم به امید آنکه مقوله نقد مورد توجه پژوهشگران قرار گیرد.

هنگام ویرایش مقدمه انتقادی مصحح محترم

*.Email:mmohammadi@kiaui.ac.ir

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۱/۳ تاریخ تأیید: ۹۴/۱۲/۱۸

۱. «کیف تکفرون بالله وکنتم أمواتاً فأحیاکم ثم یمیتکم ثم یحییکم ثم إلیه ترجعون» (بقره، آیه ۲۸).

۲. ملاصدرا، حشر الأشياء در مجموعه رسایل فلسفی، ج ۲، انتشارات بنیاد حکمت اسلامی صدرا.

کلیدواژگان

معاد جسمانی

حشر عقول

حشر

امکان اشرف

حشر نفوس